

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Основним призначенням та фундаментом кожної демократичної держави є і завжди повинно залишатись дотримання, всебічне забезпечення та розширення прав і свобод людини. Дане твердження знаходить своє вираження у статті 3 Конституції України, яка встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Законами багатьох країн світу встановлено можливість обмеження прав та свобод громадян, у деяких випадках ці обмеження можуть бути доволі суттєвими. Такі обмеження можуть бути зумовлені запровадженням певних правових режимів на власній території. Причиною цьому можуть бути такі надзвичайні події, як війна чи стихійне лихо. Протистояння таким надзвичайним подіям потребують швидких та рішучих дій від органів державної влади та громадян, адже у противному випадку це може призвести до ще більших жертв або ж загрози існування держави загалом.

Основний закон нашої держави також передбачає можливість обмеження прав та свобод громадян в умовах воєнного або надзвичайного стану. Дане положення закріплене у статті 64 Конституції України [1]. На жаль, нашій країні стало необхідним скористатись даною нормою, тому відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022 з 5:30 години 24 лютого 2022 року на території України введено воєнний стан [2]. Було також запроваджено обмеження певних прав та свобод громадян у порядку, встановленому Конституцією України. Зміщення акценту держави на сферу оборони безумовно має значний вплив на ефективність забезпечення прав та свобод громадян, а деякі із таких прав взагалі обмежені із моменту введення воєнного стану.

Закон визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Основною причиною обмеження прав людини в період воєнного стану є

необхідність гарантування безпеки та оборони держави. В умовах збройного конфлікту або агресії державні органи повинні мати змогу оперативно реагувати на виклики, координувати дії збройних сил та забезпечувати громадський порядок. Обмеження прав і свобод допомагає уникнути дестабілізації внутрішньої ситуації, поширенню паніки та підтриманню порядку на території держави.

Україна, як учасник міжнародних правових договорів, зобов'язана дотримуватися стандартів прав людини навіть у період воєнного стану. Це означає, що обмеження прав повинні бути тимчасовими, обґрунтованими і необхідними для забезпечення національної безпеки. Зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права передбачає можливість відступу держави від своїх зобов'язань у випадках надзвичайної ситуації, проте з обов'язковим повідомленням інших держав та наглядових органів.

Забезпечення прав людини під час воєнного стану є важливим завданням для держави. Навіть в умовах обмежень, встановлених воєнним станом, є певні права, які залишаються недоторканими. Право на життя як базове право, яке не може бути порушено навіть під час воєнного стану. Держава зобов'язана забезпечити максимально можливий захист життя громадян. Більше того, вважаю, під час дії воєнного стану дотримання цього права виходить на перше місце в обов'язках держави. Це ж стосується і права на приватне життя. Хоча певні заходи, такі як обшуки, можуть бути частіше застосовувані, загальне право на приватне життя має бути захищене в максимально можливих межах. Не менш важливо забезпечити і право на справедливий суд, оскільки кожна особа має право на чесний і справедливий розгляд своєї справи. В умовах воєнного стану держава повинна забезпечити доступ громадян до медичної допомоги, особливо в умовах бойових дій. Незважаючи на складні умови, держава повинна створити можливості для продовження освіти дітей та молоді, наприклад, через дистанційне навчання або у спеціально обладнаних укриттях.

Пріоритет оборони та захисту від зовнішніх посягань як основної функції держави у період дії правового режиму воєнного стану повинен забезпечуватись в усіх сферах.

Принцип співмірності (або пропорційності) в міжнародному праві є ключовим підходом, що регулює обмеження прав громадян. Цей принцип вимагає, щоб будь-які обмеження прав і свобод людини були не лише необхідними, але й пропорційними до досягнення законної мети. Основні аспекти принципу співмірності включають:

- обмеження прав повинні переслідувати законну мету, таку як національна безпека, громадський порядок, захист здоров'я або моралі, захист прав і свобод інших людей;
- обмеження повинні бути необхідними для досягнення законної мети. Це означає, що без такого обмеження мета не може бути досягнута;
- обмеження повинні бути пропорційними до досягнення мети. Вони не повинні бути надмірними або непропорційно суворими стосовно очікуваного

результату. Інакше кажучи, негативні наслідки обмеження не повинні перевищувати користь від досягнення законної мети;

- вибраний захід повинен бути найменш обмежуючим із можливих засобів для досягнення законної мети. Це означає, що, якщо є менш інвазивні способи досягти мети, вони повинні бути застосовані.

Принцип співмірності є фундаментальним у міжнародному праві прав людини та закріплений у таких документах, як Європейська конвенція з прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та інших міжнародних договорах. Його дотримання забезпечує баланс між захистом інтересів суспільства та повагою до основних прав і свобод людини.

Таким чином, незважаючи на запровадження правового режиму воєнного стану, усі державні органи та збройні сили повинні поважати і захищати права людини. Захист прав людини повинен завжди залишатись основою будь-якого демократичного суспільства та важливим елементом міжнародного права. Це потребує дотримання балансу між потребами національної безпеки та захистом прав людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 13 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).